

malo odkritosrčno, da bi moglo biti človeško privlačno in prepričljivo. Pred bralčevimi očmi pisec dnevnika, kakor sam zatrjuje, dozoreva iz mladega sentimentalno sanjavega lirika v moža. Sicer se enaka lirična nastrojenja ponavljajo prav do konca te, dve leti trajajoče poti, toda vedno jasneje postaja spoznanje, da je vsa tuja učenost nepotrebna, celo škodljiva in da mu je varljivi zapadnjaški videz samó v napotje. Ponovno občuti Jakac, da je tam sredi tujine brez trdne opore in da mu je za zadnje dognanje potrebna poglobitev vase in vdano prisluškovanje strujam, ki vro iz domačih tal. Tako je liričnemu poetu, ki je iskal v Ameriki miru in potrdila, hladna tujina s svojo puhlo mehanizacijo vrnila zaupanje in mu pokazala pravo smer. Tako trdi knjiga, vendar prepričala me o tem ni.

Globoko je Jakca vznemirilo vprašanje naše krvi, ki se izgublja v Ameriki. Povsod išče stika z našimi, raziskuje razloge odmiranja in iskreno in gotovo zares občuteno sočuvstvuje z izseljenci, ki jih morí neutešeno hrepenenje po domovini. Vendar globlje ni skušal poseči, zato mu ostane gospodarsko in socialno ozadje izseljenskega vprašanja nepojasnjeno. Morda ga ta plat sploh zanimala ni. — Če pregleduješ ilustracije, bi skoro potrdil. Podob iz življenja in trpljenja naših rojakov iščeš zaman. Čudno je to, pa spet ne. Saj o življenju in borbah delovnega ljudstva do malega nič ne poroča. Ta stran Amerike ga ni zanimala. Preglej le portrete, večinoma sami izraziti meščani.

Besedilo bi bilo brez izredno številnih ilustracij nepopolno. Množica risb, grafičnih listov in pastelov pojasnuje in tolmači vsak prizor s tega popotnega filma, ki se je zdel avtorju količkaj pomemben. Med najboljšimi podobami so nekatere lahkotno bežne popotne impresije, neznatne risbe in osnutki z vlaka, z ulice, na parobrodu. Tam, kjer ni prav nič razmišljanja, temveč je slikar le v naglici skušal ujeti hipni odblesek prirode ali trenutno menjajoči se izraz človeka, tam je ilustracija najbližja besedilu. Tam tudi izgine slikar in ostane le predmet ali model sam, medtem ko v popisih pogostoma preveč vidimo pisatelja, da nam skoro izgine opisani predmet. — Tisk besedila in prilog je prav dober, tudi ilustracije v besedilu so dovolj jasne. Knjigi sta po tiskarski in knjigoveški opremi res okusno in vestno izdelani.

Koliko je v knjigi Jarčevega dela in deleža, ne vem. Gotovo je močno, celo odločilno vplival na dokončno oblikovanje gradiva. Celi odstavki razodevajo njegov slog, tudi način izražanja in nekatere čisto knjižne, nežive besede kažejo na neposredno odvisnost od njega.

Knjiga je že po svojem predmetu, ki se tiče nas vseh, zanimivo in zaslužno delo. Saj ni le priča o tem, kako je slovenski slikar doživljal Ameriko, temveč v neki meri tudi izraz za večino Evrope skoró tipičnega stališča do Amerike. Za stališče slovenskega naroda do te zemlje, ki je pobrala stotisoče najbolj zdravih in krepkih sinov, bo ostala Jakčeva knjiga trajno pomembna. Če ji bo pa uspelo, da tam v Združenih državah pomaga pri ohranitvi našega življa, še celo ni bila zaman napisana.

K. Dobida.

Milica Stupanova: Kako vzgojim svojo deco? Maribor, 1932. Založba revije »Žena in dom« v Ljubljani.

Pedagoška vprašanja niso »dnevna«, hočem reči taka vprašanja, ki bi se dala urejati kar od danes do jutri. Vzgoja mladega rodu je že pravi pendant (druga stran) gospodarstva — saj od teh dveh činiteljev največ zavisi bodočnost človeškega bitja in žitja. Kajti vzgajati se ne pravi nič manj, nego pri-

pravljati mladino na uspešni boj za obstanek ter jo usposabljati za aktivno sodelovanje v kulturnem življenju pa za socialno mišljenje.

Zato sem vesti o novih knjigah za vzgojniško vodilo, ki so se po vojni večkrat obetale, pozdravljal s prešernovski iskreno prošnjo v duši: „Da bi nebesa milost nam skazale!“ Toda res čudotvornega Orfeja sem pričakal samo enega: ko nam je pokojni *Fr. Milčinski* v založbi Mohorjeve družbe podaril „*Ptičke brez gnezda*“, ki se jim menda pravkar snuje druga, ilustrirana izdaja. Kajpa ta spis ni bil kaka sistematski zamišljena pedagoška tehnologija, ampak vse kaj več. Knjiga je to, ob kateri se vsem, ki nimajo zakrknjene duše, lahko vzbuja — *pedagoška vest*. In to je v vzgojstvenih rečeh najvažnejše, kar *conditio sine qua non*. Seveda — „wenn ihr 's nicht fühlt, ihr werdet 's nicht erjagen!“

Nedavno smo dobili knjigo, ki ima naslov „*Kako vzgojim svojo deco?*“ in ki jo je „sestavila“ *Milica Stupanova*, učiteljica na vadnici državnega učiteljskega v Mariboru. Osnovana je „za najširše plasti“, saj bi hotela biti meščanskim, kmečkim in proletarskim materam zanesljivo, teoretski utemeljeno vodilo.

Ta knjiga je pisana v jako lepem jeziku ter se prikupljivo čita povsod tam, kjer pisateljica daje iz svojega, se pravi iz pristno svoje — ženske duše in pa kjer bolj referira (n. pr. v poglavjih: meščanska, kmečka, proletarska deca). Drugod pa je avtorica vsebinski, rekel bi, postala žrtev usode: v svoj vrtnec jo je zajel časovni tok, ki hiti za „novimi“ cilji in potmi vzgojstva. A tudi s tem hotenjem novega je danes v istini tako, da bi marsikdo ne mogel o sebi povedati več nego: „Hočem, samo da ne vem prav, kaj, razen da hočem nasprotje tega, kar je.“

Zato pa je večjemu čitatelju bolj mučno v duši ob takih odstavkih, ki jim pisateljica daje teoretski vidljivo, učeno lice. Kdor se je namreč resno zapisal znanstvu ter kaj delj časa živel ob duhu resnice, je v službi tega neizprosno strogega gospodarja postal pred vsem drugim previden glede na izrekanje zlasti takih trditev, ki bi hotele biti občeveljavne. Kajti znanstvo po svojem bistvu zahteva od človeka, ki hoče govoriti v njegovem imenu: čut za resnico, spoštovanje pred resnico in pa znanstveniško vest, katera veleva — da ničesar ne trdiš, kar ni res, in pa da ničesar ne zamolčiš, kar je res. Oboje!

In tako te nekaj zbode, če n. pr. Stupanova poglavje o otroških igrah mirne duše začinja s stavkom, da „*Francoz (!) Jean Paul trdi . . .*“ — ko bi vendar v najbližjem leksikonu lahko našla, da ta mož ni francoski „Jean“, ampak da je bil pristen nemški pesnik in pedagoški pisatelj, ki mu je pravo ime Friedrich Richter. Podobno pa ti je tudi ob branju, kaj vse so „ugotovili“ in „dognali“ (neimenovani) znanstveniki. A to še bodi.

Hujše pa je, če se kot nekam edino izveličavna svetovalka v zadevah mlade duševnosti materam ponuja — „*individualna psihologija*“, ki je „najmlajša“ psihološka brst ter vsebinsko in metodično danes še na taki stopnji, da jo resen psiholog (H. Henning) imenuje „*Zukunftshoffnung*“. „Individualna“ psihologija hoče pač že s svojim imenom naglasiti, da se naše duševno življenje ne odigrava samo po mehaniki občeveljavnih zakonov, katere ugotavlja občna (eksperimentalna) psihologija, ampak da se mora kraj tega vsekdar, ko hočeš koga razumeti, upoštevati zlasti še *smoter*, ki bi ga kdo v tem ali onem življenjskem položaju rad uresničil (glej n. pr. H. Henning, *Psychologie der Gegenwart*, str. 98.). Kdor tukaj ni lajik, ve, da je „individualna psihologija“ v

marsikaterem oziru nov, plodonosen vidik za motrenje in oblikovanje duševnega življenja. Toda, kaj se ne pravi, da začenjam hišo zidati z dimnikom, če za izhodišče svetujem individualno psihologijo našim materam, ki se jim večinoma ne sanja niti o osnovni „obči“ psihologiji, brez katere se individualna ne dá misliti!

In prav tako pisateljica našim ljubim, največ preprosto skromnim materam servira kar neprekuhan odcedek Freudovega nauka o *spolnosti*, da je „vse, kar je človeku najdražjega: oče, mati, otrok, družina, narod zvezano samo z nitmi spolnosti, vse prepreženo s spolnostjo“. Zato da „morajo starši otroku vse po pravici povedati in si ne smejo pomagati z lažjo“. Kolika psihološko-pedagoška — „Dichtung und Wahrheit“! In vendar znamenit znanstvenik (A. Fischer) i za to miselno zmes zapisuje zanesljivo ločnico, češ: popravek z znanstvom te sicer nujno pelje skozi „šolska mnenja“ (Schulmeinungen), nikdar pa ne smeš v njih obtičati, temveč ti naj bodo le pobuda za samostojno pa kritično gledanje in obravnavanje problemov. In tudi preko cilja ne smeš streljati! A to pač dela, kdor, gnan od slepe vere v nekako dogmo, ne uvaža, da so „psihološke“ metode same — „pedagoški usmerjena psihoterapija“ (Spranger), se pravi sredstvo, ki bi ga naj rabil samo veščak in tudi on le na pravem mestu. Šušmarstvo glede takih reči, ki spadajo v področje duševnega zdravnika, da ni manj nevarno od mazaštva na telesu. Zastran tega je, kdo bi dvomil, ugleden otroški zdravnik (in oče) neprimerno boljše izvršil svojo nalogo, ko nedavno ni našel dovolj besed, da materam v nabito polni ljubljanski dvorani dopove, kaj tvegajo za razvoj otroškega značaja, če bi šle s seksualnim pojasnjevanjem — prežlobudravo posezat v nežni in kot pena rahli sestav otroške duše.

A kar konfuznost mišljenja izpričuje pisateljčino ugibanje o *ženski*, češ, „dandanes se vedno bolj utrjuje naziranje, da nista moški in ženska samo enakovredna in zaradi tega enakopravna, ampak da sta v duševnem oziru tudi popolnoma enaka in se razlikujeta zgolj telesno“. In zato da bi trebalo žensko deco povsem tako vzgajati kakor moško. No, to je pač prava pravcata „metabazis eis allo genos“ (prehod na — tujerodno področje)! Kakor da je enakopravnost isto, kar enakost! Iz pisateljčinega umovanja se tukaj preveč čuti duh tiste molitve: „Zahvaljujem te, Gospod, da nisem takšna kakor druge.“ Filozof svetovnega slovesa Max Scheler je napisal globoko študijo „Zur Idee des Menschen“ (Abhandlungen und Aufsätze, I.). Zaključuje jo s kratkim poglavjem „človek pa spol“ ter omenja, da naobražene dame (Bildungs-Damen) same med seboj rade govorijo o tej ali oni: oj, to je — „sijajen človek“ (ein prachtvoller Mensch). Takim je cilj le čisto človečanstvo. Toda ko na ta način zatajujejo svoj spol, pač pozabljajo, da je tukaj ideja človeka, ki bi naj obsegal moškega in žensko, le — moška ideja (v mnogih jezikih pomeni beseda „človek“ hkratu i moža: homo, homme, man, čovjek . . .). A zaključek Schelerjevih izvajanj naj sledi v izvorniku, ker bi prevod ne mogel verno dati vseh značilnih nijans: Jene Damen, die sich „prachtvolle Menschen“ nennen, zeigen damit, dass sie keine echten Weiber sind und — da es eben zum *Wesen* des Menschen gehört, immer entweder männlich oder weiblich zu sein — dass sie nur verminderte „Menschen“ sind. In Zeiten, da man die Geschlechtsdifferenz als positiv wertvoll empfand, entstand der Ausdruck „das Mensch“, das eben durch seinen sächlichen Artikel andeuten sollte, das betreffende Weib sei eben kein echtes Weib und trage „nur“ die „menschlichen“ Merkmale. Ein Weib,

das ein „prachtvoller Mensch“ sein will, es wird faktisch immer ein Affe des Mannes sein. Also lassen wir auch hier das „Allzumenschliche“. —

S temi prigovori pa nisem morda šel v nič devat pisateljičinega prizadevanja, ki je, to moram naglasiti, rojeno iz res pedagoškega erosa, se pravi iz duhovne ljubezni do tega, kar je v vsakem človeku, posebej pa še v otroku, dobrega, lepega, plemenitega . . . Saj se ne obotavljam reči, da bi res dobrih strani te knjige sam ne napisal tako lepo in dodelano. Najrajši bi dejal, da zato ne, ker (naj mi gospa pisateljica ne zameri) nimam „formata“ — ženske duše! Le nekoliko pokazati sem hotel, kako težkega in odgovornega posla se loti, kdor gre z *znanstveno* paličico (Wünschelrute) iskat „novih“ ciljev in poti. Toda — „wenn schon, denn schon“.

K. Ozvald.

Andrej Gabršček: Goriški Slovenci. Narodne, kulturne, politične in gospodarske črtice. I. knjiga. O leta 1830. do 1900. Strani 560, z osebnim in stvarnim kazalom 592. Samozaložba. V Ljubljani 1932. Tiskala tiskarna Merkur v Ljubljani. Cena 120 Din.

Poročam o knjigi goriškega slovenskega javnega delavca, ki so ga leta svetovne vojne vrgla iz neposrednega slovenskega javnega življenja v težko usodo političnega izgnanca daleč od domovine, v avstrijska vojaška taborišča in v emigracijo, tako da je ta voditelj goriškega naprednjaškega tabora mogoče za vselej moral zapustiti svoj delovni krog. Goriško slovensko ljudstvo se še živo spominja svojega organizatorja iz dobe ob prehodu v naše nesrečno stoletje; zemlja pa, kjer je deloval, je danes najstrašnejše pogorišče v srcu kulturne Evrope. Tako je postal ta mož spomenik sveta, ki ga ni več. Kot izkoreninjena socialna sila stopa po skoraj dveh desetletjih spet pred nas in se z obsežnejšim delom, z dejanjem, ki izpričuje brezdvomno neodvisnega duha, znova in v širši domovini uvršča med njene kulturne delavce.

Pozdravljajoč tega moža iz najstarejšega še živečega rodu, se hočem najprej omejiti samo na snovno vsebino njegove knjige Goriški Slovenci. Že iz zgornjih vrst je razvidno, da se mi je knjiga sama priljubila. Kljub temu, da je to zgodovinsko delo kronika naše politične preteklosti, in mogoče prav zaradi tega je knjiga živa, neposredna: ta knjiga je dokaz, da je mogoče tudi o naši še bližnji politični preteklosti odkriti objektivno sliko. In to je dokaz, večji dokaz našega zdravja, nego si moremo danes misliti. Poleg tega pa je tudi živahno pisana, napol v slogu spominov, napol gomila objektivnega materiala za slovenskega zgodovinarja.

Pisec je vzel v dobo prve knjige še tri desetletja pred svojim nastopom. Zamislil si je podobo enega stoletja in je zato posegel v Prešernov in Bleiweisov čas. Tam je našel „Novice“, prvi (drugi) slovenski časnik in prvi dokaz za enovitost slovenskega kulturnega življenja, dokaz za enotno kulturno vodstvo na Goriškem in Kranjskem — za vodstvo, ki se pozneje razločno pogreša ali vsaj mnogo ne napreduje v stiku teh dveh slovenskih dežel. Tako ima knjiga za dobo do prve avstrijske ustave samo suh seznam noviških naročnikov z Goriškega. Iz seznama se pa že dvignejo tipične slovenske osebnosti (Stanič).

Doba ustave je popisana že v neposrednejši sliki dežele, ljudstva, razmer in državnopravnega stanja. Razburkani čas leta 1848. oživi zopet slovensko zunanjo politiko, ki jo je bil Napoleonov padec za nekaj desetletij prekinil, in slovenski živelj si pričinja ustvarjati novo podobo, narodno organizacijo. Z istim poglavjem opisuje Gabršček problem Italije, ki bo odslej težka vsebina